

Тоді... в цей день
 від барв і пахощів і від пісень
 яснів весь світ...

І олеандрів рожевий цвіт
 на побережжі вкрив гострий креміль...
 Зашелестіло галуззя доз...
 На хрусталевій Йордану тоні
 у сніжно-тканім білім хитоні —
 явився людові — Христос!

Могутній гомін веться довкола:
 — Живим Ти словом і світом Ти!
 Огнем на чин — нас охрести!

Святий Йордане, о наш Йордане,
 живих нам струй з джерез добудь!
 Змий наші рани
 і очисти нас від наших вин
 і покріпи нас на дальшу путь...
 О водо, водо, із джерела,
 Ти освяти нас на жертву чин!
 Дай пити нам життя!...

—————

Віктор Ракочий¹⁾

Муза.

(Гумореска).

Одного разу я вертався зі села додому спішним поїздом. Спека й рівне коливання вагону навіяли на мене сонливість. Сидів я тільки один у купе, зняв блюзу та черевики й положився вигідно на лавці. Деякий час бачив ще свої жовтяві шкарпетки, але пізніше все розвіялося перед очима й я заснув спокійно.

Раптом поїзд став — я пробудився. На коридорі розлігся якийсь жіночий голос. Швидко накинув я на себе верхній одяг, але черевиків не встиг уже вдягти. Миттю жбурнув їх під лавку, коліна обкутав у подорожнє пальто, одним поглядом упевнився, що досягає воно до самої підлоги й зовсім добре закриває ноги,

¹⁾ Угорський письменник-гуморист.

зодягнені тільки в шкарпетки. У найближчій хвилині мав я нагоду переконатися, що оці засоби обережності були дуже потрібні, бо пані, яка справді ввійшла до мого купе, була молода й гарна. Я завважив, що й вона цікаво приглядається мені, та на жаль не міг знати, що думає про мене.

Сіла. Поїзд помчав. Моє становище було дурне й безвихідне. Мав я намір вийняти книжку з чемодана та ба, коли бивстав з місця, відразу зрадився б, що на ногах не маю черевиків, а відкрити цього перед тією жінкою не хотів я за ніякі скарби світу. Такий уже дивовижний Божий твір оця людина.

Нудьгував я, наче вязень. Придивлятися жінці — не личить. Дивитися крізь вікно — не було на віщо. Читати — не було що. На щастя вгледів розподіл залізничої їзди, що лежав біля мене на лавці. Машинально простяг я за ним долоню й почав студювати, що пасажирський поїзд ч. 7 приїжджає до Курд—Чібак у четвертій годині й шість хвилин, а вже в пятій годині чотирнадцять хвилин покидає Корасо—Серчег, тощо. Таке читання годі вважати за інтересне й тому раз-у-раз мої погляди зверталися крадькома на сусідку.

Раптом — і вона глянула на мене, а слідком за цим промовила :

— Перепрошую дуже, може б ви були такі ввічливі й подивилися, коли приїдемо до Медзе—Тур?

Знайшов, чого бажала:

— В десятій, хвилин двадцять п'ять.

— Дякую, — а довго будемо там стояти?

— Цього в розподілі не зазначили. Тому думаю, що постій не буде тривати довше ніж одну хвилину.

— Шкода! Там має всісти моя сестра...

— Хвилина на це зовсім вистане.

— Так, але я не матиму нагоди до балачки з членами рідні, що будуть її супроводити.

— Гм... А можна дізнатися, скільки їх приїде?

— Шістьох.

— О, коли так, то й пів години на це не вистане.

Пані засміялася весело.

— Щоб я хоч змогла їх поцілувати!

— Цілуйте спокійно. Обіцюю, що коли б поїзд поїхав без вас, потягну алярмовий сигнал.

Моя сусідка розсміялася знову, пізніше подивилася на мене уважно й спитала ввічливо :

— Видається мені, що я вас уже десь, колись бачила... Тільки ваше обличчя було тоді якесь тугіше, мов би без життя. Де я могла вас бачити?

— О, прошу, не морочте собі голови над такою дурницею. Скажу вам, де ви могли мене бачити. Мабуть на світлинах в ілюстрованих журналах.

— Справді, пригадую собі, знаю вас із світлин. Здається, що часто дають їх у часописах.

— Досить часто.

— Це ви працюєте в суспільній ділянці?

— Частинно. Я є письменником.

— Письменником? Інтересне! Різьбаря, маляря, музику, автора — вже знаю, письменника досі ще ні одного.

Тут спитала, як називаюсь. Представився по прийнятим звичаям. Згодом стала безцеремонно допитуватися, як це можливе, що я іноді пишу так весело, мов би хотів у всіх викликати голосний сміх, а знову іншим разом плоджу таким глибоким сумом прийняті оповідання?

Я стряс плечима й признався широ, що не вважаю себе за покликаного до виголошування на цю тему психологічного докладу.

— Одначе скажіть мені, в який спосіб пишуть новелю, драму або повість?

— Людина кладе перед собою декілька аркушів чистого паперу, мачає перо в чорнилі й починає писати. Іноді пише віршом, іноді прозою, часом фейлетон, часом драму.

— Знаю, ви жаргуєте. Проте бажала б знати, чи ви, письменники, теж улаштовуєте собі такі гарні робітні, як малярі? З килимами, статуями й картинами?

— Хто має потрібні на це гроші, той улаштовує собі, чому б ні. Моя робітня прикрашена переважно різними пам'ятками з подорожі, зброєю, малюнками, — але передусім і головно вінками й стрічками.

— З цим усім — що можна горіти пристрастю до малювання або до ліплення з глини — це розумію, але щоб можна мати замилювання до писання — ні, цього ніяким робом не можу собі уявити.

— Найбільшою, яку лише можна мати, пристрастю палає до свого мистецтва письменник з покликанням і талантом та ще такий, що думає поважно й відчуває глибоко. Спробуйте собі уявити, до яких височин може підвестися письменник, коли заво-

лодіє ним божественна гарячка творчости. Я в таких хвиликах маю почування, мов би з безсмертної душі Творця викрав творчу іскру й сам створював нові світи з безліччю явищ. А якою ми орудуємо безконечністю в відношенні до обмеженої царини малярів або різьбарів! Різьбареві опирається мармур, а маляр у кожному образі може змалювати тільки одну сцену, а я маю владу порушувати сотнями людей та їхні діла, їхні прикмети, їхні вдачі можу вязати в драматичні форми в безконечних відмінах і переносити їх морем та землею з місця на місце. Можу вивести початок, верховий пункт напруги, далі саму розвязку або вислід усього — плястичного, з усею пишнотою барв і тіней, міняючи довільно перо або на пензель або на долото. Повірте мені, письменник, обдарований талантом, має одинокє на світі, гідне задрости становище. Дає життя тисячам постатей: одних обдаровує щастям — тішимося з ними, із смішливих хиб інших сміємося весело, сумна доля ще інших — не один раз витискає сльози з очей. Постаті ті, що ми їх покликали до життя, обходять у книжці ввесь світ, усюди сприймані як милі знайомі, оповідають своїм читачам про тих, що їм завдячують існування, та разом з ними й ми закрадаємося до сердець широкого загалу. Знаю, що порівняльно з іншими я є тільки челядником..

Моя товаришка слухала в глибокій задумі.

— Так: те, що ви говорите, є дуже інтересне, але про письменницьку техніку не згадали ви ні словечка. Про малярів наприклад знаю, що найперше вуглям обрисовують собі тему, пізніше шукають відповідних моделів і починають підмальовувати..

— Зате ми широко розплющеними очима дивимося, студіюємо світ і людей, не пропускаємо ніякої знаменної прикмети, а тримаємо долоню на живчику життя, що постачає нам більше тем, ніж їх людина зможе обробити. Я іноді роблю навіть записки: зазначаю для памяти в записнику, що його завжди маю при собі, дрібні події, ріжні задуми, прізвища, постаті, думки.

— В кожному випадку хотіла би я колись заглянути, сама незаважана, до робітні якогось письменника й бути свідком народження та ступневого розвитку новелі або фейлетону від початку до самого кінця.

Узяла до руки віяло.

— Сьогодні жажлива снека. Але щойно в цій хвилині завважила, що ви маєте ноги окутані в пальто. Чи вам не занадто гаряче?

(Який чорт наніс жіночу цікавість! Відчував, що паденію).

— Маю до цього важливу причину.

(Що я їй маю сказати?)

— А саме яку?

Спала мені на думку дивовижна вигадка.

— Не злякайтеся, пані. Не маю правої ноги; та, що її носу, є приправлена.

Сусідка поблідла.

— Чи це можливе? Ох, таке нещастя! Нічого не чула про це.

(Волів, щоб уважала мене за каліку, ніж мав би лишитися в її пам'яті сміховищем).

— Нічого дивного, що ви про це не чули; таких речей не розголошують по всіх усюдах. Коли прийде на світ теля з п'ятьма носами — про це зараз пишуть часописи, але коли який з письменників ходить з одною ногою — не має чим похвалитися.

— І де ж ви втратили ногу?

— Підчас боснійської ворохобні.

— У якійсь сутичці?

— Ні, в спосіб далеко ріжноманітний.

(Відчував, що в мені пробуджується нахил до компонування, що його ніколи не вмів перемогти).

— Може розкажете дещо про цю подію.

— Я був капрадем у полку Айрольдї. Однієї ночі відводили ми в п'ять людей вози з поживою. Напали на нас розбишаки арнавати й здавили мені трьох жовнірів — ми також убили кількох ворогів, але в висліді попав я разом з одним піхотинцем у полон. На наше щастя мали ми до діла не з якиминьбудь безтямними катюгами, які для самої розкоші купаються в крові, але зі спедами, що серйозно розуміють своє звання, з купцями, що торгують людьми...

— І продали вас, наче раба, якомусь башї в Малій Азії.

— Ні, прошу. Це перестаріла метода, сьогодні вже зовсім виїшла з моди. Наші розбишаки, як учні новітньої, вищої бандитської македонської школи, були людьми добрих манір і йшли за новими напрямками. Уважайте тільки добре, що вони продумали. Передусім віддалилися на галявину серед гір і тут зібрали воєнну нараду, що діяти з бранцями. З того, що відразу не збавили нас голів, миттю я пізнав, що задумують з нашими особами підійняти якесь поважніше підприємство, бо звичайні розбійники були би без питання почетвертували на кусні свою добич. Я не міг поправді зрозуміти, про що між собою балакали, завважив

тільки, що на їхніх обличчях відбилосся глибоке розчарування, бо не впав їм у руки визначніший старшина. Кількох із них виявляло жестами виразну охоту повісити нас на першій з краю гияці. Сказав я тоді до того піхотинця, що звязаний як і я лежав біля мене.

— Слухай, Мішка, говориш ти сербською мовою?

— Походжу з Замбору.

— Скажи їм, що хоч я є тільки капралем, але зате з заможної панської сімї, що служу в війську як доброволець та що тому можуть мене виміняти за когонебудь із своїх, які попали в наш полон, або дістануть за мене більші гроші. Коли спитають скільки, то скажи їм: сто дукатів.

Мішка вірно переказав їм мої слова. Харцизи вислухали його з увагою, опісля приказали мені описати те, що скоїлося зі мною, нашому полковникові, але ціну подали десять тисяч ринських.

Добре — подумав я собі — нічого не шкодить. Можна подати більшу ціну, та пізніше дещо відторгувати від неї.

Листар відійшов з моїм письмом, а ми відступили ще глибше в ліс до села, що лежало в долині між горами.

Післанець вернувся по двох днях. Приніс лист від полковника німецькою й сербською мовою. Полковник писав, щоб опришки пождали до десятих днів, а за той час старшини зберуть між собою потрібні на мій викуп гроші.

— Так, маємо чекати, аж нас розібють на гамуз — замимрив злісно провідник ватаги. У таку гру немає глузду бавитися. Дзеро, а не чаївся хтонебудь слідком за тобою?

— Ще й як — відповів післанець.—Шість годин воліклися за мною шпигуни цього падлюки Івана Мосича, аж з великою бідою вдалося мені поплутати сліди.

— Коли так — то інакше почнемо балакати. Покличте сюди фельчера.

Привели із села якогось вигнаного лікаря, харциза, що віддав своє знання на прислуги розбишацької ватаги. Він полагджував звичайно цього роду фахові операції..

Сусідка, що я її це розказував, поблідла, наче полотно.

— Перестаньте! Це жахливе... І втяли вони ногу?

— Чудово, бездоганно. У будапештенській клініці не могли би зробити цього краще. Шибеник заздалегідь упевняв мене, що не маю чого боятися, бо він замолоду вчився в Парижі й має шадену практику. Обійшлося навіть без стягання шкарпеток

і штанів. Відійняту ногу, дбайливо запаковану одержав найближчого дня мій полковник разом з повідомленням, що за два дні дістане другу мою ногу, опісля праву руку, пізніше ліву та накінець голову, коли миттю не пришло двіста дукатів. Я додав дописку й благав на всі святощі, щоб вимагані гроші післяв, бо хіба мій батько йому з вдячністю їх поверне...

Можемо собі уявити, які почування торгали мною в часі тих двох днів, коли лежав у поганій темній кімнаті й роздумував про евоє майбутнє, я, щойно двадцятилітній дїтвак, на все життя зроблений калікою.

— Бідна, нещаслива людина! — зідхала товаришка та в погляді її зверненому на мене відбивалося глибоке співчуття.

— Медзетур! — задзвенів у цій хвилині голос кондуктора.

Пані вискочила на перон, а я скористав із самоти та якнайскоріше вдягнув черевики. За момент поїзд помчав далі, але моя гарна товаришка подорожі не появилася вже ані сама, ані зі сестрою. Мабуть приїздила всісти. Я вийняв з чемодану інтересну книжку й поринув у читання та незабаром забув про останню подію. Але біля полудня, коли голод став мені дошкулювати, пішов я до ідального вагону. Раптом — кого ж це бачу перед собою? Моя балакуча сусідка сидить при столику разом з другою, молодшою від себе жінкою.

Забув зовсім про казку, розказану на тему моєї ноги й увійшов швидко та сміло до буфету. Неждано побачив ці дві жінки й став, наче скамянілий, немов би мої ноги корінням приросли до землі. Вона подивилася не мене з-під густих брів, оглянула мене від ніг до голови, передусім звернула увагу на моє праве коліно.

— Або ви є власником найкраще під сонцем приправленої ноги, або теж... пожартували ви собі з мене в спосіб більше дотепний, ніж чемний.

Моя опікунча зірка дозволила мені наново панувати над собою.

— Ні одне, ні друге, прошу пані. Коли дізнався, що ви хочете від початку до кінця бути свідком дії повстання новелі або фейлетону — дозволив я собі цю таку для мене приємну цікавість одним помахом заспокоїти.

Обличчя моєї принагідної знайомої розяснилося зовсім.

— Але ж це прегарно. За вихідну точку стали вам ваші коліна проти спеки окутані в пальто.

— Так, це одне було правдою, а все інше казка.

